

โครงการการศึกษาวิเคราะห์และแนวทางในการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ ในมติกฎหมายของประเทศ ในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก, เหนือ – ใต้

รศ.ดร.ลาวัณย์ วัฒนศิริกุล[±] รศ.วิมาน กฤตพลวิมาน^{*} ผศ.ดร. จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร^{**}
ผศ. ดร.ชูเกียรติ น้อยนิม^{***} ผศ. ชนันภรณ์ บุญเกิดทรัพย์^{****} อริศรา เหล็กคำ^{****}

บทคัดย่อ

การวิจัยในโครงการนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาการค้ำมนุษย์ โดยศึกษา
กฎหมายของประเทศต่างๆในระเบียงเศรษฐกิจ ตะวันออก ตะวันตก และ เหนือ ใต้ เพื่อให้ทราบว่กฎหมาย
ที่มีอยู่ของแต่ละประเทศนั้นมีลักษณะและเนื้อหาสาระอย่างไร มีการบังคับใช้อย่างไร และปัญหาที่เกิดขึ้น
จากการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวเป็นอย่างไรบ้างในทางปฏิบัติ อีกทั้งศึกษามูลฐานของปัญหาการค้ำมนุษย์
ซึ่งเกิดจากปัญหาทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยเฉพาะการขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้
กฎหมาย จากผลของการศึกษาพบว่า ปัญหาทางด้านกฎหมายของแต่ละประเทศมีลักษณะร่วมบางประการ
ได้แก่ ปัญหาการตีความ ขอบเขตของการนิยาม “การค้ำมนุษย์” เพราะในสังคมที่แตกต่างกันอาจจะมี
ลักษณะของการค้ำมนุษย์ที่แตกต่างกัน ปัญหาในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด การแยกเหื่อจากการ
เป็นผู้กระทำความผิด การคุ้มครองป้องกันพยาน การขาดแคลนงบประมาณ การขาดความเชี่ยวชาญ ชำนาญ
การของเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้อง การต้องบังคับการตามกฎหมายหลายฉบับที่อาจจะซ้ำซ้อนกัน หรือเป็น
ช่องว่างในการบังคับกฎหมาย ปัญหาการทุจริต คอร์รัปชั่นของเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับระดับภูมิภาคยัง
ไม่มีการประมวลกฎหมายว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการค้ำมนุษย์ ความร่วมมือในการดำเนินคดีใน
ระดับภูมิภาค และยังไม่มีกำหนดมาตรฐานของการประเมินสภาพการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นเอกภาพใน
ระดับอาเซียน สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาในระดับภายในประเทศเสนอให้มีการประมวลกฎหมายว่า
ด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ โดยผนวกกฎหมายสาระบัญญัติ และวิธีสบัญญัติไว้ในประมวล
เดียวกันโดยแบ่งเป็นภาคสาระบัญญัติและภาควิธีสบัญญัติ ให้มีลักษณะที่เหมาะสมกับลักษณะคดีการค้ำ
มนุษย์ มีการอบรมเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้อง มีการกำหนดงบประมาณให้เพียงพอ การคุ้มครองเหื่อและพยาน
ส่วนในระดับภูมิภาคให้มีการทำสนธิสัญญากำหนดความร่วมมือในการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์
พร้อมทั้งกำหนดมาตรฐานอาเซียนในการประเมินการปฏิบัติการ กำหนดกรอบและขอบเขตคดีเกี่ยวกับ
การค้ำมนุษย์ให้ชัดเจน

คำสำคัญ : การค้ำมนุษย์/ ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก- ตะวันตก/ เหนือ- ใต้ /การดำเนินคดีการค้ำมนุษย์

^{*} สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช [±] หัวหน้าโครงการวิจัย

^{**}คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียว ^{***}สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

The project on the legal study and analysis of human trafficking in the countries on the East-West and North –South economic corridor

Assoc Prof. Dr. Lawan Thanadsillapakul^{*±} Assoc Prof. Viman Kritpolviman^{*}
Assist Prof. Dr. Jaturong Boonyarattanasoontoon^{**} Assist Prof. Dr. Chukeat Noichim^{***}
Assist Prof. Chananphon Boonkerdsap^{***} Arisara Lekham^{***}

Abstract

The research aims to study and analyze the human trafficking problem. Studying the laws and regulations of various countries in the East-West, North-South Economic Corridor to know the existing laws of the studied countries, what are the substantive and procedural laws of each country? How to enforce the laws, and what are the problems of law enforcement in practice of these countries? The study in this research was carried out at the level of domestic law and international law, studying the treaties on the prevention and suppression of human trafficking at the international and regional level. The fundamental causes of human trafficking are the social, economic and political problems, particularly the lack of the effective law enforcement. The results of the study showed that the legal issues of each country have some common characteristics. They are the problems of the Interpretation, scope of definition of "Human Trafficking" because in different societies may have different traits of human trafficking. Lawsuit against the perpetrator, the problem of the separation of victims from being an offender, protection of witness, lack of expertise of the staffs, law enforcement agency may be overlapping, or in some circumstances there is a vacuum to enforce the laws, and corruption of related officers. To solve the problems, at the regional level, there is no treaty or regional code on the prevention and suppression of human trafficking. There are no regional standards for assessing law enforcement at the ASEAN level. Internationally level, there are problems of enforcing the treaty or the lack of efficient application of the obligation under the treaty. Most of them are just lip-services, the parties to the treaty make no concrete regulatory action and action plan for implementation of the law. The assessment of the suppression of human trafficking has also influenced by the political involvement. For solutions at the national level, the Codification of the Prevention and Suppression of Human Trafficking by combining the substantive laws and procedural law in the same code will be needed, it will be divided into the part of substantive law and the other part dealing with the procedural law to be more appropriate to the specific nature of the human trafficking case. Training the related staffs of the competent authority, providing sufficient budget, protection of Victims and Witnesses. At the regional level, there should be a treaty on cooperation in prevention and suppression of human trafficking. It should also set the ASEAN standard for performance appraisal, establish clear legal framework and definition of scope for human trafficking.

Keywords: human trafficking/ North-South, East-West Economic Corridor/ Problem of Enforcement on Human trafficking case

^{*}School of Law, Sukhothai Thammathirat Open University, [±] Head of the Research Project

^{**}Faculty of Social science, Huachiew chalermprakiet University, Researcher

^{***} School of Law, Mae fah Luang University, Researcher

1. บทนำ

การร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาค เอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะประกอบด้วยโครงการความร่วมมือในหลายระนาบ ทั้งในระดับภูมิภาคอาเซียนที่ได้เปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนไปแล้วในปี พ.ศ. 2558 การร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภาค เช่นเขตสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย เขตสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เขตสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน เป็นต้น โดยเฉพาะปัจจุบันมีการรวมตัวในเขตระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก ตะวันตก และเขตระเบียงเศรษฐกิจเหนือ ใต้ ในหลายๆด้าน ทั้งการค้า การลงทุน และการคมนาคม การเปิดเส้นทางถนน เครือข่ายทางรถไฟ เครือข่ายการวางท่อแก๊ส ในภูมิภาค ความร่วมมือดังกล่าวย่อมมีผลกระทบทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคง โดยมีกรอบทางกฎหมาย ที่เกิดจากการเจรจาเพื่อทำความตกลง ก่อตั้งพันธกิจผูกพันระหว่างประเทศ ภาควิชาสังคมศาสตร์ ยังมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากขึ้นเพียงใด มีการเปิดเสรีมากขึ้น รวมทั้งการข้ามพรมแดนของปัจจัยการผลิต และ มนุษย์ หรือ แรงงาน รวมทั้งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านหนึ่งก็ทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ก่อให้เกิดมลภาวะ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น การกระทำของมนุษย์โดยมีแรงจูงใจจากการเติบโตทางเศรษฐกิจได้นำมาสู่ปัญหาระยะยาว เช่นปัญหาภัยพิบัติ จากการทำลายแหล่งต้นน้ำ ลำธาร การทำลายชั้นผิวดิน การทำลายการเกาะตัวของชั้นดินก่อให้เกิดปัญหาดินถล่ม หรือ Land Slide ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาแรงงาน ปัญหาความยากจนอันเกิดจากช่องว่างทางเศรษฐกิจของมนุษย์ในสังคมที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจไม่เท่าเทียมกัน ในงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นที่ปัญหาการค้ามนุษย์ ที่มีส่วนเกิดขึ้นจากปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และ การเมืองที่ท้าทายให้ประเทศไทยต้องทบทวนทั้งทางกฎหมาย และนโยบายของประเทศ

จากการมีพันธกิจในการเปิดเสรีนั้น ประเทศในภูมิภาคนี้ได้ร่วมกันตกลงที่จะเปิดเสรีทางการค้าสินค้า การค้าบริการ และ การเปิดเสรีการลงทุน ความต้องการแรงงานในภาคส่วนต่างๆได้นำมาสู่การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามพรมแดนจากประเทศต่างๆในภูมิภาคนี้ มีส่วนก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการค้ามนุษย์อีกทั้งเป็นช่องทางในการก่ออาชญากรรมข้ามพรมแดนและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ จากความคล่องตัวในการเคลื่อนย้ายคนและทุนโดยมีปัจจัยเกื้อหนุนจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และ ระบบ Internet และ คอมพิวเตอร์ ประชาชนคนไทยกลายเป็นเหยื่อของอาชญากรรมข้ามชาติและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ มีความสูญเสียจำนวนเงินอย่างมหาศาล ซึ่งนับเป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงอย่างมาก

ในขณะที่ประเทศไทยได้กลายเป็นเป้าในการโจมตีเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมการประมง การเกษตร โรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาการค้ามนุษย์มีหลายลักษณะ ตั้งแต่การนำคนลงเป็นทาส การค้าแรงงานเยี่ยงทาส การนำคนไปขายเพื่อการค้าประเวณี การนำคนไปขายเพื่อเป็นขอทาน การซื้อขายคนเพื่อนำขึ้นส่วนอวัยวะไปขาย การนำคนมาเพื่อการตั้งครรภ์ หรือ ที่เรียกว่า อุ้มบุญ แต่เพื่อนำทารกที่เกิดมาไปขาย รวมไปถึงกรณีที่เกี่ยวข้องกับการอพยพผ่านแดนไปยังประเทศต่างๆของชนกลุ่มน้อยที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ ปัญหาเหล่านี้มีความสำคัญต่อประเทศ

ไทยที่ต้องมีความเร่งด่วนในการศึกษา วิเคราะห์ และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง จึงมีความจำเป็นที่จะมีการศึกษา วิจัยผลกระทบแบบองค์รวมและการมีปฏิสัมพันธ์ต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจเหล่านี้ต่อปัญหาสังคมเกี่ยวกับการค้ามนุษย์โดยรวมจากการมีผลบังคับทางกฎหมายของความตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจเหล่านี้ ตลอดจนปัจจัยเกื้อหนุนในการเกิดปัญหาเหล่านี้ ซึ่งโครงการวิจัยนี้ได้ศึกษาวิจัยทางกฎหมายโดยศึกษากรอบทางกฎหมายและผลของการร่วมมือเหล่านี้ต่อการเกิดปัญหาการค้า มนุษย์อาชญากรรมข้ามพรมแดนและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และมีผลกระทบต่อวิถี ชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทย ที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากการต้องปฏิบัติตามพันธกิจในการร่วมมือกันภายใต้ความตกลง หลายระนาบเหล่านี้ ผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่ประเทศไทยต้องประสบอยู่ในขณะนี้กับการค้า มนุษย์อาชญากรรมข้ามพรมแดนและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน และขจัดปัญหาดังกล่าวให้หมดไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ในปัจจุบันเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยทั้งที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ในฐานะต้นทางของการค้ามนุษย์ การเป็นเส้นทางผ่านของการค้ามนุษย์ และที่เป็นปลายทางของการค้ามนุษย์

2. เพื่อศึกษาประเภทของการค้ามนุษย์ ได้แก่ การค้า ชื้อ ขายคน การค้าแรงงานเยี่ยงทาส การนำคนลงเป็นขอราน การซื้อขายคนเพื่อการค้าประเวณี การขายอวัยวะ การนำคนมาเพื่อการตั้งครรภ์อุ้มบุญ และซื้อขายทารกที่เกิดมาเพื่อจำแนกประเภทของการค้ามนุษย์ ซึ่งผิดกฎหมายลักษณะใดต่างๆ

3. เพื่อศึกษากฎหมายภายในเกี่ยวกับการต่อต้านการค้ามนุษย์ของประเทศต่างๆ และปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศเหล่านี้เพื่อศึกษาถึงปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายภายในและการปฏิบัติตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการป้องกันผลกระทบเชิงลบต่อประเทศไทยจากปัญหาการค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามพรมแดนและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ และ เสนอยุทธศาสตร์เชิงรุกของประเทศไทยเพื่อการเตรียมพร้อมรองรับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้้อย่างมีประสิทธิภาพ และขจัดปัญหาการค้ามนุษย์แบบยั่งยืน

3. ประเด็นการศึกษาวิจัย

1. สถานการณ์การค้ามนุษย์อาชญากรรมข้ามพรมแดนและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีความสำคัญอย่างไร และส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างไรบ้าง

2. กฎหมายระหว่างประเทศในระดับสากล ระดับภูมิภาค และ ระดับภายในประเทศเกี่ยวกับการค้ามนุษย์อาชญากรรมข้ามพรมแดนและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจมีอย่างไรบ้าง มีปัญหา

ในการบังคับใช้อย่างไร มีมาตรการใดในทางระหว่างประเทศที่จะยุติปัญหาการค้ามนุษย์อาชญากรรมข้ามพรมแดนและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

3. มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์อาชญากรรมข้ามพรมแดนและอาชญากรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรในเชิงบูรณาการทั้งทางกฎหมาย สังคมศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในโครงการนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากกฎหมายอันเป็นแหล่งปฐมภูมิของประเทศต่างๆ บนระเบียนเศรษฐกิจตะวันออก ตะวันตก และ เหนือ ใต้ ศึกษาสนธิสัญญาระหว่างประเทศในระดับสากล และ ระดับภูมิภาค ศึกษาจากตำรา วารสาร บทความ ตลอดจนนโยบายระหว่างประเทศ ของประเทศเป้าหมายที่ทำการศึกษ ส่วนการวิจัยภาคสนาม ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล และการสัมภาษณ์เจาะลึก เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ตำรวจ ผู้พิพากษา อัยการ เจ้าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง และ สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีการค้ามนุษย์

5. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในโครงการนี้ซึ่งได้ศึกษากฎหมายของประเทศต่างๆ บนระเบียนเศรษฐกิจตะวันออก ตะวันตก และ เหนือ ใต้ เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ศึกษาปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย และแนวทางแก้ไขปัญหทั้งในระบบกฎหมายที่เป็น ตัวบทสารบัญญัติ และ วิธีสบัญญัติ และแนวทางปฏิบัติ การศึกษาจะดำเนินการทั้งในระดับกฎหมายภายใน กฎหมายระหว่างประเทศ สนธิสัญญา ทั้งในระดับภูมิภาค และระดับสากล นอกจากนี้ยังศึกษาถึงบ่อเกิดของปัญหาที่มาจากการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งการแก้ไขปัญหจะต้องดำเนินการในองค์รวมจึงจะสัมฤทธิ์ผล การวิจัยได้จำแนกการศึกษาออกเป็นส่วนของกฎหมายไทย กฎหมายของประเทศอื่นๆบนระเบียนเศรษฐกิจ ตะวันออก ตะวันตก และ เหนือ ใต้ รวมทั้งการวิจัยภาคสนามด้วย มีการศึกษาถึงลักษณะ และความหมายของการค้ามนุษย์ โดยมีบทสรุปในแต่ละส่วนของการวิจัยดังนี้

การกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์เป็นการกระทำความผิดที่รุนแรงและมีความซับซ้อนมาก ซึ่งการกระทำที่เข้าข่ายเป็นการค้ามนุษย์อาจเป็นการซื้อขายมนุษย์เพื่อเป็นแรงงานทาส การซื้อขายมนุษย์เพื่อการค้าประเวณี การซื้อขายมนุษย์เพื่อนำมาเป็นขอทาน การอุ้มบุญเพื่อการค้ามนุษย์ และการซื้อขายอวัยวะ ทั้งนี้ ปัจจุบันประเทศไทยมีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดที่เข้าข่ายเป็นการค้ามนุษย์ในเรื่องดังกล่าวหลายฉบับ โดยจะกล่าวถึงการซื้อขายมนุษย์เพื่อเป็นแรงงานทาส การซื้อขายมนุษย์เพื่อการค้าประเวณี การซื้อขายมนุษย์เพื่อนำมาเป็นขอทาน การอุ้มบุญเพื่อการค้ามนุษย์ และการซื้อขายอวัยวะตามลำดับ ดังต่อไปนี้

5.1 ผลการศึกษา วิจัยกฎหมายไทย

1. การซื้อขายมนุษย์เพื่อเป็นแรงงานทาส มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการซื้อขายมนุษย์เพื่อเป็นแรงงานทาสอันเป็นกฎหมายหลักเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ คือ

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2558 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2560 (พระราชบัญญัติฉบับที่ 2 และ 3 เป็นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551) และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ.2559 และยังมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่เข้าข่ายว่าเป็นการค้ามนุษย์อีกหลายฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติจัดงานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ.2528 พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2541 รวมถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2560 พระราชบัญญัติแรงงานทางทะเล พ.ศ.2558 และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

2. การซื้อขายมนุษย์เพื่อการค้าประเวณี มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เพื่อการค้าประเวณีอันเป็นกฎหมายหลักเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ คือ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2558 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2560 (พระราชบัญญัติฉบับที่ 2 และ 3 เป็นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551) และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ.2559 และยังมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่เข้าข่ายว่าเป็นการค้ามนุษย์อีกหลายฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ.2539 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 และพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546

3. การซื้อขายมนุษย์เพื่อนำมาเป็นขอกทาน มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เพื่อนำมาเป็นขอกทานอันเป็นกฎหมายหลักเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ คือ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2558 วิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ.2559 และยังมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่เข้าข่ายว่าเป็นการค้ามนุษย์อีกหลายฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ.2559 พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ในกรณีการซื้อขายมนุษย์เพื่อนำมาเป็นแรงงานทาส การซื้อขายมนุษย์เพื่อการค้าประเวณี และการซื้อขายมนุษย์เพื่อนำมาเป็นขอกทานหลายฉบับ แต่ประเทศไทยก็ยังคงประสบปัญหาดังกล่าวอยู่ ด้วยเหตุที่การบังคับใช้กฎหมายเกิดปัญหาเนื่องจาก

1. ปัญหาพื้นที่สภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยที่มีช่องทางธรรมชาติมาก ทำให้มีการใช้ช่องทางดังกล่าวหลบหนีเข้ามาประเทศไทยโดยผิดกฎหมายเพื่อการค้ามนุษย์

2. ปัญหาการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น การขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ การขาดความจริงจังและจริงจังในการทำงาน หน่วยงานของรัฐประสบปัญหานโยบายในการบริหารราชการและบุคคล และหน่วยงานของรัฐขาดความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยสังเขปดังนี้

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ ภาครัฐจะต้องเพิ่มมาตรการที่มีความเข้มงวดและกวดขันกรณีการเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ในปัจจุบันมีการเปิดเสรีการค้าแรงงาน ซึ่งอาจทำให้มีแรงงานข้ามชาติหรือมีคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหลบหนีเข้ามาในประเทศไทยทางช่องทางธรรมชาติ ทั้งนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหลายที่มีเขตอำนาจในพื้นที่ชายแดนอันมีช่องทางธรรมชาติจะต้องเพิ่มมาตรการที่เข้มงวดในการสอดส่อง และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจริงจัง รวมถึงการขอความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ให้ช่วยสอดส่องและร่วมมือ เช่น ไม่ให้ความช่วยเหลือหรือให้ที่พักพิงแก่ผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เนื่องจากบุคคลดังกล่าวอาจเป็นเหยื่อของการค้าแรงงานทาส หากมีการพบเห็นการเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายจะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบ

4. การอุ้มบุญเพื่อการค้ามนุษย์ แต่เดิมการอุ้มบุญเป็นวิธีการหนึ่งสำหรับผู้มีบุตรยากที่ประสงค์จะมีบุตรด้วยวิธีการอุ้มบุญ ต่อมาการอุ้มบุญในการบางกรณีถูกมองว่าเข้าข่ายเป็นการค้ามนุษย์ โดยที่ไม่อาจทราบความประสงค์ที่แท้จริงของผู้ว่าจ้าง ซึ่งมักเป็นชาวต่างชาติว่าเด็กที่ได้มาจากการไปรับจ้างอุ้มบุญนั้นเป็นการค้ามนุษย์หรือไม่ ทั้งนี้ การอุ้มบุญจึงแบ่งเป็นการอุ้มบุญในกรณีทั่วไป และการอุ้มบุญอันเป็นการค้ามนุษย์

สำหรับกฎหมายและประกาศที่เกี่ยวข้องกับการอุ้มบุญและการอุ้มบุญอันเป็นการค้ามนุษย์มีดังนี้

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในสัญญาจ้างทำของ ซึ่งการอุ้มบุญมีลักษณะเป็นสัญญาจ้างทำของ แต่อาจมีผลเป็นโมฆะในบทบัญญัติของนิติกรรม สัญญา ซึ่งเป็นการยากในการนำความเป็นโมฆะกรรมที่ให้ผู้กรณีคืนสู่ฐานะเดิมมาใช้กับการอุ้มบุญในทางปฏิบัติ

2. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ.2558 ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอุ้มบุญโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการกำหนดสถานะทางกฎหมายที่แท้จริงของบิดา มารดา และบุตรที่เกิดจากการอุ้มบุญ เป็นการคุ้มครองผลประโยชน์อันแท้จริงของเด็กที่คลอดมาจากหญิงผู้รับอุ้มบุญ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับนี้เป็นเพียงกฎหมายที่กำหนดความผิดและ

โทษไว้แต่เพียงการอุ้มบุญในกรณีทั่วไปเท่านั้น มิได้เป็นกฎหมายที่นำมาสู่การดำเนินการอุ้มบุญอันเป็นการค้ามนุษย์แต่ประการใด เพราะต้องอาศัยข้อเท็จจริงภายหลังจากการดำเนินการอุ้มบุญ ว่ามีลักษณะเป็นการขูดรีดบุคคลหรือไม่

3. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 เป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่อาจนำมาใช้กับการอุ้มบุญอันเป็นการค้ามนุษย์ หากมีการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ในกรณีการอื่นใดที่เป็นการขูดรีดบุคคล ซึ่งเป็นกฎหมายที่บทบัญญัติยังคงมีปัญหาในการตีความว่าการอุ้มบุญในบางลักษณะเป็นการขูดรีดบุคคลหรือไม่

4. ประกาศแพทยสภา 2 ฉบับ

4.1 ประกาศแพทยสภา ฉบับที่ 1/2540 เรื่องมาตรฐานและการให้บริการเกี่ยวกับเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์กว้าง ๆ เกี่ยวกับเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ การจัดให้มีผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม การให้ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์ทำการกำกับดูแลและรายงานการดำเนินการต่อแพทยสภา ปีละครั้ง

4.2 ประกาศแพทยสภา ฉบับที่ 2/2545 เรื่อง มาตรฐานการให้บริการเกี่ยวกับเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ (ฉบับที่ 2) เป็นการกำหนดมาตรฐานการให้บริการเกี่ยวกับเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์เพิ่มเติม เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้รับบริการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ประกาศแพทยสภา 2 ฉบับ ไม่มีสถานะเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับต่อประชาชนทั่วไป เป็นเพียงข้อกำหนดทางจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ได้มีโทษทางอาญา อีกทั้งแนวปฏิบัติของประกาศดังกล่าวค่อนข้างล้าสมัย และไม่มีผลบังคับใช้ต่อบรรดาผู้มีส่วนอื่น ๆ ในการอุ้มบุญแต่ประการใดโดยมีข้อเสนอแนะกรณีการอุ้มบุญเพื่อการค้ามนุษย์ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะด้านกฎหมาย สมควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ.2558 ให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการอุ้มบุญในลักษณะที่เป็นการค้ามนุษย์ โดยชัดเจน หรืออาจเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 ให้เกิดความชัดเจนถึงการอุ้มบุญอันมีลักษณะเป็นการค้ามนุษย์ ตลอดจนการมีข้อกำหนดที่ให้อธิบายการอุ้มบุญในกรณีใดที่ถือเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ เพื่อให้มีลักษณะเป็นการค้ามนุษย์

2. ข้อเสนอแนะด้านมาตรการภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐอาจเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนถึงการอุ้มบุญในลักษณะใดบ้างจึงจะถือเป็นการค้ามนุษย์ ซึ่งจะส่งผลกระทบในด้านร้ายประการใด ที่สำคัญคือรัฐบาลจะต้องรณรงค์และต่อต้านเพื่อให้ชาวต่างชาติเห็นว่าการอุ้มบุญเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ตลอดจนการสร้างภาพลักษณ์การให้บริการทางการแพทย์ด้านอื่นๆ ที่โดดเด่น

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2560 (พระราชบัญญัติฉบับที่ 2 และ 3 เป็นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551) และพระราชบัญญัติ

3. ข้อเสนอแนะด้านการคุ้มครองเหยื่อจากการอุ้มบุญ ในการคุ้มครองเด็กที่เกิดจากการอุ้มบุญและถูกนำไปแสวงหาประโยชน์อันมีลักษณะเป็นการขูดรีดบุคคล หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกล่าวคือ กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะต้องเข้ามาดูแล จัดการ เลี้ยงดู ฯลฯ เพื่อส่งมอบเด็กดังกล่าวให้แก่ผู้ที่มีความเหมาะสมต่อไป

5. การซื้อขายอวัยวะ ในปัจจุบันสภาพปัญหาในการซื้อขายอวัยวะ มีทั้งกรณีการซื้อขายอวัยวะในกรณีที่มีใช้เป็นการค้ามนุษย์ และการซื้อขายอวัยวะอันเป็นการค้ามนุษย์ ซึ่งการซื้อขายอวัยวะส่วนใหญ่จะเป็นอวัยวะที่สำคัญ เช่น “ไต” เป็นปัญหาที่กระทบกระเทือนต่อศักดิ์ศรีของมนุษย์ (Human Dignity) มากที่สุด และเป็นปัญหาที่มีลักษณะข้ามพรมแดน เนื่องจากเศรษฐกิจ สังคม และการบังคับใช้ของกฎหมายในแต่ละประเทศที่แตกต่างกันไป

สำหรับกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายอวัยวะมีดังนี้

1. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนของคำนิยามเกี่ยวกับ “ทรัพย์สิน” “ทรัพย์สิน” หรือ “ทรัพย์สินนอกพาณิชย์” ซึ่งไม่สมควรตีความว่าอวัยวะเป็นทรัพย์สินหรือทรัพย์สิน หากคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อีกทั้งหากมีการนำสัญญาซื้อขายมาใช้กับอวัยวะ ก็มีแนวโน้มว่าจะมีผลเป็นโมฆะ เพราะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งในการซื้อขายอวัยวะนี้ ทางฝ่ายผู้ขายก็ไม่สมควรไปฟ้องคดีฐานละเมิดต่อผู้ซื้อ เพราะความยินยอมของเป็นละเมิด เว้นแต่การบังคับตัดอวัยวะจะสามารถฟ้องละเมิดได้

2. ประมวลกฎหมายอาญา ที่เกี่ยวข้องคือความผิดต่อร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นความผิดลหุโทษฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายต่อร่างกายหรือจิตใจ ไปจนถึงความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส และผู้กระทำความผิดอาจมีความรับผิดชอบต่อชีวิต หากการซื้อขายอวัยวะเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ความผิดต่อทรัพย์สินนั้นก็ยังไม่มีความผิด เพราะอวัยวะในร่างกายของมนุษย์มิใช่ทรัพย์สิน ทั้งนี้ความผิดต่อศพก็อาจนำมาใช้ได้หากมีการปิดบัง ซ่อนเร้น ย้าย ทำลายศพ หรือส่วนของศพ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาก็มีข้อจำกัดในการนำมาใช้บังคับต่อการซื้อขายอวัยวะ

3. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 มีข้อพิจารณาเกี่ยวกับการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบในอวัยวะมนุษย์เพื่อการค้า โดยกรณีนี้ได้ทั้งการซื้อขายอวัยวะโดยสมัครใจ และการบังคับตัดอวัยวะ ซึ่งอาจมีผู้หนึ่งผู้ใดเป็นธุระจัดหา ซื้อขาย จำหน่าย ฯลฯ ซึ่งอวัยวะมนุษย์ ในการนี้กฎหมายฉบับดังกล่าวก็ได้เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการป้องกันการซื้อขายอวัยวะเหมือนกับหลายๆ ประเทศ และมีอาจกำหนดให้ครอบคลุมถึงการซื้อขายอวัยวะกันโดยความสมัครใจแต่ประการใด

4. ข้อบังคับแพทยสภา ว่าด้วยการรักษจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2549 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2553 เป็นข้อบังคับใช้ต่อบรรดาผู้ประกอบการวิชาชีพเวชกรรม ที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การปลูกถ่ายอวัยวะที่จะต้องเป็นการบริจาคอวัยวะ และไม่มีมีการจ่ายค่าตอบแทน การเป็นญาติ หรือคู่สมรส ฯลฯ ซึ่งข้อกำหนดในข้อบังคับแพทยสภาเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับสถานการณ์ การป้องกันการซื้อขายอวัยวะหลายประการ เพียงแต่เป็นข้อบังคับที่ใช้เฉพาะกับผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม และไม่มีฐานะเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป

5.2 การศึกษากฎหมาย ในส่วนของประเทศที่อยู่ในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก และเหนือ – ใต้

จากการศึกษาวิจัยกฎหมายภายในของประเทศในพื้นที่ความร่วมมือบนระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก ตะวันตก และเหนือ ใต้ (ประกอบด้วย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ สาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ที่ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เช่น กรณีการซื้อขายมนุษย์เพื่อเป็นแรงงานทาส การซื้อขายมนุษย์เพื่อการค้าประเวณี การซื้อขายมนุษย์เพื่อนำมาเป็นขอทาน การอุ้มบุญเพื่อการค้าทารก และการซื้อขายอวัยวะ พบว่าประเทศต่างๆ บนระเบียงเศรษฐกิจนี้ได้เข้าเป็นสมาชิกของพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก ค.ศ.2000 ดังนั้นทุกประเทศที่ได้กล่าวมาจึงมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างประเทศที่ตนเข้าเป็นภาคีสมาชิก อย่างไรก็ตาม สามารถแบ่งกลุ่มประเทศเหล่านี้ออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

1. กลุ่มประเทศที่ได้นำเอาพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก ค.ศ. 2000 มาอนุวัติการโดยออกเป็นกฎหมายภายในว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และ

2. กลุ่มประเทศที่ยังไม่มีการอนุวัติการเป็นกฎหมายภายในว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์โดยเฉพาะซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้ ต่างมีแนวนโยบายของรัฐและมาตรการในการแก้ไขปัญหาและการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของตนเองที่มีความแตกต่างกันในฐานะที่เป็นประเทศต้นทาง ทางผ่านและ/หรือปลายทางในการค้ามนุษย์ แต่เนื่องด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์และมาตรการคุ้มครองและช่วยเหลือเหยื่อที่ถูกค้ามนุษย์ของแต่ละประเทศนั้นก็มีความแตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น สภาพทางสังคม วัฒนธรรม และแนวทางในการบริหารราชการแผ่นดินของแต่ละประเทศ จึงทำให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควรจะเป็นซึ่งจะเห็นได้จากรายงานการค้ามนุษย์ของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าประเทศเหล่านี้ต่างก็เผชิญปัญหาเกี่ยวกับการค้ามนุษย์และต่างถูกจัดอันดับไว้ในรายงานตั้งแต่ระดับ-tier 2 ถึง tier 3 นอกจากนี้ เมื่อมาพิจารณาถึงมาตรการคุ้มครองและช่วยเหลือเหยื่อที่ถูกค้ามนุษย์ของประเทศเหล่านี้พบว่ายังขาดประสิทธิภาพเท่าที่ควรจะเป็นในการที่จะให้ความช่วยเหลือเหยื่อที่ถูกค้ามนุษย์กลับคืนสู่สังคมได้อย่างปลอดภัยและการฟื้นฟูเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพเดิมของเหยื่อที่ถูกค้ามนุษย์ ทั้งนี้บางประเทศก็ได้ใช้มาตรการคุ้มครองและช่วยเหลือกับเหยื่อที่ถูกค้ามนุษย์หากแต่ไปนำเอามาตรการทางกฎหมายอื่นมาปรับใช้แทน ซึ่งสร้างความกดดันต่อเหยื่อที่ถูกค้ามนุษย์ทำให้เหยื่อเลือกที่จะไม่ดำเนินคดีในเรื่องที่เกี่ยวกับการค้ามนุษย์ตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้เพราะมีขั้นตอนที่ยืดยาวนาน ถึงแม้ว่าในปัจจุบันบางประเทศจะเพิ่มแรงจูงใจกับเหยื่อที่ถูกค้ามนุษย์ทั้งหลายเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสวนสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดี ซึ่งรวมถึงกระบวนการทั้งหลายในการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายต่างๆ ก็ตาม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษานี้พบว่าทั้งสองกลุ่มประเทศนี้ ต่างมีแนวทางและมาตรการในการแก้ไขปัญหาและการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของตน เช่น สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาและประเทศมาเลเซียมีกฎหมายจัดตั้งคณะทำงานที่เกี่ยวกับ

การส่งกลับประเทศ การส่งกลับคืนสู่สังคมและการฟื้นฟูเยียวยาให้กลับคืน สู่สภาพเดิมของเหยื่อที่ถูกค้ำมนุษย์ ราชอาณาจักรกัมพูชามีกฎหมายว่าด้วยการปราบปรามการค้ามนุษย์ และการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ ที่ได้กำหนดมาตรการเยียวยาทางแพ่ง (Civil Remedy) ไว้ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีมาตรการเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักรู้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์รูปแบบการค้ามนุษย์ การให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการช่วยดำเนินการป้องกันการค้ามนุษย์ตั้งแต่การสังเกตการณ์กรณีที่น่าจะเข้าข่ายการค้ามนุษย์จนกระทั่งการแจ้งข้อมูลการค้ามนุษย์และการฟ้องคดีการค้ามนุษย์ ประเทศสิงคโปร์ได้เสนอมาตรการช่วยเหลือให้กับเหยื่อในการค้ามนุษย์ที่จะเข้ามามีส่วนในการตรวจสอบและฟ้องร้องในการดำเนินคดีเกี่ยวกับความผิดฐานการค้ามนุษย์ เพื่อเพิ่มแรงจูงใจกับเหยื่อที่ถูกค้ำมนุษย์ทั้งหลายเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสวนสอบสวนและการฟ้องร้องดำเนินคดี ซึ่งรวมถึงกระบวนการทั้งหลายในการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายต่างๆ สาธารณรัฐประชาชนจีนได้ดำเนินการประสานงานเกี่ยวกับการต่อต้านการค้ามนุษย์กับส่วนราชการและนำส่วนราชการเป็นส่วนหนึ่งในการเพิ่มแผนยุทธศาสตร์ชาติในการต่อสู้กับการค้ามนุษย์ และ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้กำหนดมาตรการในการปกป้องคุ้มครองแม่หญิงลาวจากการค้ามนุษย์ โดยกำหนดเกี่ยวกับความรับผิดชอบของครอบครัว หน้าที่ของสังคม รวมถึงความรับผิดชอบของผู้หญิงเองซึ่งประเทศไทยสามารถที่จะนำเอามาศึกษาเพื่อหาแนวทางที่มีประสิทธิภาพและรวมถึงวิธีการที่จะทำให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์นั้นประสบผลสำเร็จได้

6. ปัญหาอุปสรรคของการใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เกิดจากปัญหาของตัวกฎหมายเองซึ่งอาจแยกพิจารณาได้หลายประการดังนี้ คือ

1. เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่สร้างความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ขึ้นมาใหม่ จึงเกิดปัญหานั้นงานสอบสวนที่ไม่มีความรู้ในเรื่องการค้ามนุษย์มากนักก็ไม่สามารถปรับได้ว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นเข้าองค์ประกอบความผิดฐานการค้ามนุษย์หรือไม่
2. ขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามกฎหมายในบางประการมีความยุ่งยากซับซ้อน เช่น กรณีความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์นั้นเกิดขึ้นกับเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยได้กำหนดให้การสอบสวนต้องทำในสถานที่ที่เหมาะสมและมีสหวิชาชีพร่วมในการสอบสวนด้วยซึ่งในทางปฏิบัติเป็นเรื่องที่ยุ่งยากสำหรับพนักงานสอบสวน จึงมีการนัดการสอบสวนออกไปเป็นเวลาที่ค่อนข้างนานทำให้พนักงานสอบสวนบางคนที่ไม่สะดวกในการดำเนินคดี จึงเลิกดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดไป กรณีที่ความผิดเกิดขึ้นในหลายเขตอำนาจเพราะการค้ามนุษย์นี้มักจะทำกันเป็นเครือข่ายใหญ่เชื่อมโยงกันทำให้เกิดความผิดในเขตหลายท้องที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของไทยก็มักจะทำการสอบสวนความผิดเฉพาะในเขตของตนเอง ไม่อยากทำงานข้ามเขต เพราะจะเกิดความยุ่งยากคดีอีกส่วนหนึ่งจึงหยุดไป กรณีความผิดที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร เช่น การค้ามนุษย์ที่ใช้ประเทศไทยเป็นประเทศต้นทาง หรือใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านไปยังประเทศที่ 3 เหล่านี้ อำนาจการสอบสวนจะเป็นของอัยการสูงสุด ซึ่งการส่งเรื่องไปที่อัยการสูงสุด กว่าจะได้ตัวผู้ได้รับมอบหมายก็กินเวลานาน ทำให้ผู้เสียหายหลายรายเลิกติดตามคดีในส่วนนี้ เป็นต้น

3. ปัญหาเรื่องการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ แม้ว่าพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายไว้ในมาตรา 29 ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วยังไม่มีสถานที่รองรับเพียงพอต่อจำนวนผู้เสียหาย ผู้เสียหายหลายคนต้องกลับไปอยู่ที่ภูมิลำเนาของตน ซึ่งจะมีหน่วยงานในจังหวัดเป็นผู้ดูแล ทำให้การติดตามคดีขาดความเป็นเอกภาพและความสม่ำเสมอ การดำเนินคดีก็ต้องหยุดชะงักตามไปด้วย

จากปัญหา อุปสรรค ดังกล่าว ทีมวิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการออกกฎหมาย และการปรับปรุงนโยบายเพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มีประสิทธิภาพมากขึ้นดังนี้

1. รัฐควรมีการตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมาย จากการที่ประเทศไทยได้มีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมการกระทำหลายสิ่งหลายอย่าง ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่มีความเข้าใจกฎหมายเหล่านั้นได้ทั้งหมด จึงทำให้ไม่อาจบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะกฎหมายที่ออกมาเหล่านี้จะไปปะปนอยู่กับกฎหมายที่ออกมาเกินกว่าความจำเป็น

2. ควรให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการศึกษากฎหมายใหม่ๆ เนื่องจากในปัจจุบันระบบราชการในประเทศไทย ยังคงใช้ระบบการสอบบรรจุเข้าทำงาน แต่เมื่อหลังจากสอบเข้าทำงานได้แล้วกลับไม่ค่อยมีการส่งเสริมการเรียนรู้หรือการเผยแพร่กฎหมายใหม่ ๆ เท่าใดนัก การเสริมความรู้ความเข้าใจในกฎหมายใหม่จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่ง

3. ควรมีการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ที่ต้นทาง เช่น การให้การศึกษา การเตือนให้ระวังมิให้ถูกหลอกลวงจากองค์กรการค้ามนุษย์เพื่อให้ประชาชนรู้จักป้องกันตนเองเหล่านี้ ก็จะเป็นการแก้ปัญหที่ต้นเหตุ เพื่อที่จะลดภาระของภาครัฐต้องเข้ามาดูแลและช่วยเหลือ ลดคดีความที่มีมากมายจนล้นศาล ลดจำเลยที่มีล้นเรือนจำซึ่งปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านงบประมาณแก่รัฐเป็นจำนวนมาก

4. การดำเนินการของรัฐบาลไทยในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์เป็นภารกิจที่มีต้องมีการวางนโยบาย (Policy) การจัดระบบ (System) การวางโครงสร้าง (Structure) ที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการ การบริหารข้อมูล (Information Management) และการสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก (Internal and External Partnership) จึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพ ในการบริหารนโยบายและการแก้ไขปัญหายอย่างแท้จริง

5. การสร้างความโปร่งใส (Transparency) ของการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์เป็นประเด็นที่ประเทศไทยได้รับข้อห่วงกังวลจากนานาประเทศ ซึ่งนอกจากจะสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศในภูมิภาคแล้ว ยังต้องพัฒนาความร่วมมือ กับองค์กรและภาคประชาสังคมระหว่างประเทศด้วย โดยควรส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดบรรทัดฐานระหว่างประเทศเรื่องการแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์ เพื่อให้ประเทศต้นทาง ทางผ่าน และปลายทาง ได้ร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างตรงไปตรงมา มีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชน และนำไปสู่การพัฒนา นโยบายและกลไกที่เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาค ต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว การสร้างความ

โปร่งใสเชิงปฏิบัติ ควรเสริมสร้างความร่วมมือในระดับโครงการหรือกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อการแก้ปัญหา การค้ามนุษย์ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเครือข่ายต่าง ๆ ของ ต่างประเทศ

6. การสร้างควมมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ในการบูรณาการความร่วมมือ ได้แก่

- (1) การบูรณาการความร่วมมือเชิงนโยบาย โดยการบูรณาการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน และปราบปรามการค้ามนุษย์ ควรจัดทำคู่มือหรือเอกสารเผยแพร่ที่รวบรวมข้อมูลการดำเนินงานของ ภาคส่วน ต่าง ๆ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพของการดำเนินการ พัฒนาแนวปฏิบัติที่ดี และเป็นการ สร้างความตระหนักรู้ และองค์ความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็น การค้ามนุษย์และอาชญากรรมข้ามชาติ และอำนาจหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ที่เกี่ยวข้อง
- (2) การบูรณาการความร่วมมือเชิงปฏิบัติ เพื่อการขับเคลื่อนนโยบาย โดยจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการกลาง เพื่อ ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ที่ดำเนินการแบบ Central Command ทั้งในระดับภูมิภาค และระดับจังหวัดเพื่อให้เกิดการประสานงานในลักษณะ Inter- agencies อย่างมีประสิทธิภาพ

7. การเสริมสร้างศักยภาพ (Capacity Building) อย่างจริงจังแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องให้ เข้าใจธรรมชาติปัญหาของผู้ถูกระทำและอาชญากร เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง และมี ประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยการฝึกอบรมให้เจ้าหน้าที่ได้รับการพัฒนาและความเข้าใจ และปฏิบัติ อย่างถูกวิธี

8. การรณรงค์ (Campaign) ให้เห็นสภาพปัญหาอย่างแท้จริง และช่วยเหลือให้ผู้ที่กำลัง จะเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์มีโอกาสและทางเลือกให้หลุดพ้นจากกระบวนการค้ามนุษย์

9. การฟื้นฟูและเยียวยาแก่ผู้ถูกระทำ (Remedy and Rehabilitation) เพื่อดูแล ผู้ถูกระทำจากกระบวนการค้ามนุษย์ และปัญหาสังคมอื่น ๆ โดยควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการซึ่ง ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม มุ่งเน้นให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนใน สังคมต่อผู้ถูกระทำ (Stigma) เพื่อให้ผู้ถูกระทำจากกระบวนการค้ามนุษย์สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ อย่างปกติ

7. บทสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะทางด้านกฎหมายในการแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์

1. การยกย่องประมวลกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ทั้งใน ส่วนสารบัญญัติ และ วิธีสบัญญัติสำหรับประเทศไทย

2. การจัดทำความร่วมมือในระดับอาเซียนเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้า มนุษย์ กำหนดบทนิยาม การกำหนดลักษณะของการค้ามนุษย์ ฐานความผิด องค์ประกอบในการ กระทำความผิด และ การกำหนดโทษที่เหมาะสม รวมทั้งการกำหนดมาตรฐานการประเมิน สถานการณ์การค้ามนุษย์ในระดับภูมิภาค การกำหนดกรอบความร่วมมือในการดำเนินคดีการค้า มนุษย์ และพันธกิจในการให้ความร่วมมือในการดำเนินคดี เช่น การส่งหมาย การส่งพยานวัตถุ พยาน เอกสาร พยานบุคคล การคุ้มครองพยาน การส่งตัวผู้ต้องหา การส่งผู้ร้ายข้ามแดน การแลกเปลี่ยน นักโทษ การสืบพยาน มาตรการในการให้ความช่วยเหลือเหยื่อจากการค้ามนุษย์ การลงโทษเจ้าหน้าที่ ที่ทุจริตคอร์รัปชัน และให้ความร่วมมือกับกระบวนการค้ามนุษย์ เป็นต้น

3. ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเชิงลึก และข้อกฎหมายระหว่างประเทศสมาชิก รวมทั้งการเผยแพร่กฎหมายของแต่ละประเทศ การอธิบายหลักกฎหมาย ระเบียบวิธีปฏิบัติ และแนวทางในการบังคับใช้กฎหมาย

4. การจัดประชุมในระดับผู้ปฏิบัติการของกลุ่มประเทศอาเซียน การฝึกอบรม การจัดเตรียมความพร้อมทั้งองค์ความรู้และประสบการณ์

5. จัดทำคู่มือว่าด้วยกฎหมายป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ อธิบายหลักกฎหมายเพื่อทำความเข้าใจแก่ทั้งผู้ปฏิบัติการและประชาชนโดยทั่วไป รวมทั้งอธิบายถึงสิทธิ หน้าที่ของทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

6. มีการจัดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและ ทุกๆหน่วยงานทราบถึงกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พร้อมทั้ง ความเกี่ยวข้องกับกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

7. จัดส่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการเข้าร่วมประชุม สัมมนา ในระดับระหว่างประเทศ และระดับอาเซียน อีกทั้งให้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการจัดตั้งเครือข่ายผู้ปฏิบัติการระดับระหว่างประเทศ

8. ส่งเสริมให้ภาคประชาสังคม เข้าใจบทบาทของตนเองในการป้องกันการค้ามนุษย์ การชี้เบาะแส การให้ความร่วมมือกับภาครัฐและเจ้าหน้าที่ตำรวจ

9. จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการเกี่ยวกับการค้ามนุษย์เป็นหน่วยงานโดยเฉพาะที่จะสามารถประสานงานอย่างรวดเร็วกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

10. จัดตั้งงบประมาณเพื่อช่วยเหลือเหยื่อการค้ามนุษย์ให้สามารถดำรงชีพและช่วยครอบครัวในระหว่างการดำเนินคดี หรือ ให้เหยื่อสามารถกลับไปอยู่ภูมิลำเนาโดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การช่วยเหลือและคุ้มครองตามสมควร

8. กิติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง โครงการ “การศึกษา วิเคราะห์และแนวทางในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในมติกฎหมายของประเทศในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก – ตะวันตก, เหนือ – ใต้ (EWEC – NSEC – SEC)” โดยได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) พ.ศ. 2560

9. เอกสารอ้างอิง

เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ. (2556). รายงานวิจัยเรื่องโครงการศึกษาบทบาทชุมชนในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ามนุษย์. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

คณะกรรมการธิการการพัฒนาสังคมและกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส. รายงานการพิจารณาศึกษา ผลการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ของประเทศไทย ประจำปี 2557. (2557). สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

- ประธาน วัฒนวาณิชย์ และเศรษฐชัย อันสมศรี. (2548). การป้องกันองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติภายใต้กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ข้อ 31 : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ประธาน วัฒนวาณิชย์, ปิติกาญจน์ สิทธิเดช, วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์ และคณะ. (2547). มาตรการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมและผู้มีอิทธิพล : ในมาตรการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมและผู้มีอิทธิพล, รายงานการวิจัยเพื่อนำเสนอในการประชุมทางวิชาการระดับชาติ ว่าด้วยงานยุติธรรมครั้งที่ 2 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี, (6-7 กันยายน 2547) กรุงเทพฯ : สำนักงานยุติธรรม
- วีระพงษ์ บุญโญภาส และคณะ. (2548). การกำหนดความผิดฐานฟอกเงินที่ผู้กระทำเป็นองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติและมาตรการ รวมทั้งความร่วมมือระหว่างประเทศในการปราบปรามการฟอกเงินและมาตรการยึดอายัดและริบทรัพย์สิน . รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (ระยะที่ 2) . กรุงเทพฯ: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2014). GLOBAL REPORT ON TRAFFICKING IN PERSONS. United Nations New York: UNITED NATIONS PUBLICATION
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2012). GLOBAL REPORT ON TRAFFICKING IN PERSONS. United Nations New York: UNITED NATIONS PUBLICATION
- Roth. M.P. (2012). Global organized crime: A reference handbook. California: ABC